

Rad Centra usmjerenog obrazovanja „Braće Ribar“ iz Đakova u 1980-im

UDK 373(497.5 Đakovo)“198“

Pregledni rad

Marija Rotim, Đakovo

U radu autorica kroz rad Centra usmjerenog obrazovanja „Braća Ribar“ progovara o političkom i ekonomskom stanju općine Đakovo u razdoblju osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Istraživanje je rađeno na temelju periodike iz toga razdoblja i relevantnih znanstvenih radova i literature. Utvrđuje se kako je opće ekonomsko i političko stanje općine preslikano na djelovanje jedine srednjoškolske ustanove.

Ključne riječi: općina Đakovo, odgojno-obrazovna reforma, Centar usmjerenog obrazovanja „Braće Ribar“

Uvod

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) u posljednjih se deset godina svoga postojanja nosila s velikom i rastućom gospodarskom te političkom krizom. Kaotično stanje bilo je vidljivo u brojnim političkim reformskim pokušajima koji su neslavno završavali. Posebno pogođena područja spomenutim stanjem u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj (SRH) bili su dijelovi koji su označavani kao nedovoljno razvijena područja. U tu kategoriju spadala je i pretežno ruralna istočnoslavonska općina Đakovo kojoj su najvažnije gospodarske grane bile poljoprivredno proizvođačka i prerađivačka djelatnost. Praćenjem rada jedine srednjoškolske ustanove s prostora Đakovštine autorica pokušava pronaći neuspjehe reforme usmjerenog obrazovanja.

vanja, materijalne poteškoće uzrokovane niskim gospodarskim standardom općine te nespремnost vladajućih za promjene ranije donesenih planova. Podatci koji su korišteni pronađeni su u člancima *Đakovačkog lista* te školskog glasila Centra usmjerenog obrazovanja „Braće Ribar“ (CUO „Braće Ribar“) *Naša riječ*.

Nerazvijena općina

Općina Đakovo nakon teritorijalne podjele ustanovljene 1974. godine našla se unutar Zajednice općina Osijek (ZOO).¹ Prema popisu iz 1981. godine obuhvaćala je 57 naselja s kojima je ukupno imala 52.349 stanovnika dok je sam grad Đakovo brojao 18.105 stanovnika.² Gustoća naseljenosti u spomenutoj općini iznosila je 62,8 stanovnika na kilometar kvadratni što je bilo malo ispod prosjeka ZOO koja je imala 78,2 stanovnika na kilometar kvadratni. Također Đakovština je doživjela pad stanovništva u odnosu na 1971. za 1.683 stanovnika, a trend opadanja nastavio se i u sljedećim godinama.

Na navedene statističke podatke nadovezuje se položaj općine Đakovo koja je zajedno s još pet općina iz ZOO pripadala krugu tkz. nedovoljno razvijenih općina. Status nerazvijenih imale su one kojima je društveni proizvod ukupne privrede, zaposlenost u društvenom sektoru, vlastiti prihodi, opće i zajedničke potrebe te korigirani narodni dohodak bio ispod 65% od republičkog prosjeka.³ Prema podacima mjerenja Ekonomskog instituta SRH iz Zagreba od ukupno 99 općina SRH, općina Đakovo je zauzela dvanaestu poziciju na popisu nerazvijenih iz 1983. godine.⁴ Također, Đakovo je zajedno sa Županjom 1985. godine okarakterizirano kao „izrazito privredno nedovoljno razvijena općina“ s prostora ZOO.⁵ Status nerazvijene općine zadržalo je

---

1 Ova teritorijalna podjela ustanovljena je 1974. Zajednica općina Osijek je unutar svoga sastava imala 14 općina: Beli Manastir, Donji Miholjac, Đakovo, Našice, Nova Gradiška, Orahovica, Osijek, Podravska Slatina, Slavonska Požega, Slavonski Brod, Valpovo, Vinkovci, Vukovar i Županja.

2 Statistički godišnjak Zajednice općine Osijek, (urednik: Matko Stjepan), Osijek, br.2., 1985., 10.-11.

3 „Općini Đakovo i dalje status nerazvijene?“ *Đakovački list* (dalje: *DL*), 25. I. 1986. br. 1027. 1.

4 *Izvod iz znanstvenih i stručnih podloga za izradu dugoročnog plana razvoja Zajednice općina Osijek od 1985.-2000. godine i za izradu društvenog plana za razdoblje od 1986.-1990. godine*, Osijek, 1985., 7.

5 Z.D. „I dalje poticati nedovoljno razvijene općine“, *DL*, 15. II. 1985., br. 1012., 1.

i nakon promjene kriterija za određivanje nerazvijenosti u SRH za razdoblje od 1986.-1990.⁶ U navedenom razdoblju zauzela je od ukupno sto trinaest općina, dvadeset i prvo mjesto po nerazvijenosti.⁷

Nerazvijenost općine iz godine u godinu je rasla što je vidljivo iz izvještaja sjednica Predsjedništva Općinskog komiteta Đakova i Organizacija udruženog rada društvenih djelatnosti koje su upozoravale na rastući broj nezaposlenih, smanjenje izvoza i produktivnosti rada. Stanje nije olakšavala ni velika inflacija, državne restrikcije na kupovinu, kao ni cjelokupno loše gospodarsko stanje koje je bilo u uskoj vezi s rastućom političkom krizom. Osim političke i gospodarske nestabilnosti u prilog razvoju općine Đakovo nije išao ni njen pretežno ruralan karakter.

Politička nestabilnost imala je odraz u rezigniranosti stanovništva koje se u Đakovštini očitovalo u niskom članstvu Savezu komunista Jugoslavije (SKJ). Općinska organizacija Saveza komunista u 1985. imala je 1.516 članova, što je predstavljalo 3% ukupnog stanovništva.⁸ Tendencija opadanja članova u općinskom Savezu komunista nastavljena je i u 1986. kada se broj smanjio na 1.442 što je ukupno iznosilo 2,7% od ukupnog broja stanovništva.⁹ Svakako, neizostavna je veza neuspjelih gospodarskih i političkih reformi vladajućih s opadanjem povjerenja i pripadnosti SKJ.

Problem opadanja broja stanovnika i nezaposlenosti

Kretanje stanovništva općine Đakovu u razdoblju od 1961.-1981. usporedno s cjelokupnim stanovništvom SRH bilo je negativno. Cjelokupno stanovništvo je povećano za 10,6%, dok je u đakovačkoj općini zabilježen pad od 1,3%.¹⁰ Jedan od razloga opadanja broja stanovnika su ekonomske migracije. Đakovčani su trbuhom za kruhom odlazili na rad u zapadne zemlje Europe, najčešće u Zapadnu Njemačku. Tome svjedoči i podatak da je općina Đakovo u 1985. održavala kontakte s društvima imigranata u Brettenu i Ge-

---

6 *Isto.*

7 Stanko Blažević, „Razvojne planove podrediti bržem ekonomskom napretku“, *DL*, 26. XII. 1985., br. 1025./1026., 1.

8 „Svi pripravnici pomoći“, *DL*, 25. X. 1985. br. 1022., 1.

9 „Razvojni programi se realiziraju sporije nego što je zamišljeno“, *DL* 28. II. 1987., 1043., 1.

10 „Općina Đakovo može i mora izboriti bolje sutra“, *DL*, 26. XII. 1985., br. 1025./1026., 1.

islingenu. Klub iz Brettenu nosio je ime *Đakovački vezovi* dok je iz Geislingena, u kojem su članovi bili radnici s područja Đakovačkih Selaca, Ovčare, Satnica Đakovačke i Majara, bio *Mladost*.¹¹ Raspoloženje koje je vladalo u klubovima je nezainteresiranost emigranta za povratak u SRH.¹² Procjenjuje se da je u inozemstvu 1985. boravilo oko 4.500 Đakovčana.¹³

Jedan od razloga njihova odlaska ekonomske je prirode i moguće ga je opisati prikazom životnog standarda radnika najvećeg poslodavca u općini Đakovo, Poljoprivredno industrijskog kombinata (PIK). Đakovački PIK je u 1985. zapošljavao 48,8% radnika od ukupno zaposlenih u općini.¹⁴ Usporedbu životnog standarda u općini s SRH lako je napraviti prema podacima Republičkog zavoda za statistiku SRH koji je zabilježio da je prosječan radni dohodak radnika u SRH iznosio za devet mjeseci 1985. godine 37.637 dinara, a u regiji Slavonije i Baranje 34.462 dinara. Usporedno s njima u đakovačkom PIK-u prosječni mjesečni dohodak iznosio je 32.344 dinara što je, kada se uzmu u obzir podatci iz ožujka 1985. bilo nedostavno za osnovne životne troškove za koje je prosječnom radničkom domaćinstvu bilo potrebno 36.680 dinar.¹⁵ Osim životnog standarda koji je bio u stalnom opadanju odlazak stanovništva uzrokovan je nezaposlenošću, ali i stalnim porastom cijena te ograničavajućim mjerama primijenjenim na potrošnju. Zanimljivo je kako je do 1960-ih prostor Đakovštine bio onaj u kojeg se useljavalo, a od tada pa do raspada SFRJ označava mjesto emigracija.

Pretežito ruralan kraj u kojem se veliki broj ljudi bavio poljoprivredom tijekom 1980-ih se susretao s problemima koji su uslijedili zbog povećanja cijena mesnih proizvoda, neispłaćivanja dohodaka za usjeve te u konačnici poskupljenja usluga poljoprivredne mehanizacije. Sve teže stanje pogoršavalo se i u lokalnim privrednim poduzećima koja su se borila s nelikvidnošću i problemima u nabavi osnovnih sirovina. Spomenuto stanje se kako su godine odmicala sve više pogoršavalo, a uz sve to broj nedovoljnih radnih mjesta bio je konstanta.

---

11 M.K. „Dali je to ansambl iz Đakova?“ *ĐL*, 26. XII. 1985., br.1025./1026., 5.

12 „Poboljšati suradnju s klubovima naših radnika u inozemstvu“ *ĐL*, 18. V. 1985., br.1017.,1.-2.

13 „Općina Đakovo može i mora izboriti bolje sutra“ *ĐL*, 26. XII.1985., br. 1025./1026., 1.-2.

14 „Položaj poljoprivrede u današnjim uvjetima privređivanja“ *ĐL*, 24. V. 1986., br. 1033., 2.

15 „U ovoj godini o povećanoj razlici ili “višku”- ni govora“ *Naš Kombinat*, 26. XII. 1985., br. 283., 3.

U odnosu na SRH u 1984. godini stupanj zaposlenosti u Đakovu bio je 53, 5%.¹⁶ Podatci o nezaposlenima u siječnju 1985. ukazivali su na 1.427 prijavljenih, a od toga njih 42,5% je prema podacima Samoupravne interesne zajednice (SIZ) za zapošljavanje bilo niskokvalificiranih.¹⁷ Također, alarmantan je bio podatak da je mlado stanovništvo od 16 do 25 godina, čiji je postotak prema popisu iz 1981. iznosio 17,8% od ukupnog broja stanovništva općine Đakovo, prema podacima SIZ-a za zapošljavanje općine Đakovo u 1985. u broju nezaposlenih činilo 64%.¹⁸

Pokušaji rješavanja navedenih problema nudile su brojne političke reforme, jedna od takvih je reforma odgojno-obrazovnog sustava. Najznačajnije promjene događale su se na polju srednjoškolskog obrazovanja o čemu će na primjeru CUO „Braće Ribar“ iz Đakova u sljedećim redcima biti više rečeno. Važno je napomenuti kako su svi navedeni problemi preslikani u srednjoškolskoj ustanovi.

Reforma i đakovačko srednje školstvo 1980-ih.

Donošenjem Zakona o udruženom radu u studenom 1976. samoupravni sustav se proširio na sva područja proizvodnje i sve uslužne djelatnosti, pa tako i na prosvjetne ustanove.¹⁹ Stvaranjem SIZ-ova država se trebala ukloniti kao posrednik između društvenih djelatnosti, kao što je srednja škola, i gospodarstva. Dakle, trebalo je uskladiti rad obrazovno-odgojnih ustanova, smjerova i upisnih kvota s potrebama jugoslavenske privrede.²⁰ Primjena navedenih odluka u stvarnosti se nije odvijala prema zacrtanom planu i sve do propasti SFRJ nije postigla svoj uspjeh. Osamdesete godine dvadesetog stoljeća obilježila je reforma srednjeg obrazovnog sustava provedena 1970-ih kojom je ukinuto gimnazijsko obrazovanje, a primijenjen je model usmjerenog obrazovanja kojime je stavljen naglasak na strukovno-obrtnička zanimanja. Glavni promicatelj novih ideja u obrazovnom sustavu bio je tadašnji

16 „Općina Đakovo može i mora izboriti bolje sutra“, *DL*, 26. XII. 1985., br. 1025./1026., 1.

17 „Zapošljavanje i nadalje ozbiljan problem“, *DL*, 30. I. 1985., br. 1011., 1.

18 “Investirati u one programe koji će omogućiti veće zapošljavanje“, *DL*, 22. III. 1986, br. 1030., 1.

19 Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991.- od zajedništva do razlaza*, Zagreb, 2006., 479.

20 *Isto*.

sekretar za prosvjetu SRH, Stipe Šušvar.²¹ Reforma je definirana Zakonom o odgoju i osnovnom obrazovanju, Zakonom o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta i Zakonom o usmjerenom obrazovanju, a konkretizacija politike prema obrazovanju utvrđena je na X., XI. i XII. kongresu SK Jugoslavije te na 14. sjednici CK SKJ iz 1977.²² U skladu s tim promjenama postojala su, pri upisu u srednje škole, dva pripremna razreda, a tek onda usmjeravanja u struke. Kao rezultat provođenja spomenutih zakon, 1984. započeo je s radom „novi sistem samoupravnog interesnog organiziranja odgoja i usmjerenog obrazovanja“.²³ Ovaj sustav je u školskoj godini 1984./1985. promijenio način upisa jer od tada su upisnici u prve razrede odmah upisivali željenu struku dakle, nisu više postojala prva dva pripremna razreda. Radni tjedan je iznosio 42 sata, a tjedan nastave 30 sati, također, još od 1983. uvedena je 45 minutna nastava, a umjesto svjedodžbi uvedeni su indeksi.²⁴ Primjena reformskih odluka uslijedila je u svim srednjim školama koje započinju s usklađivanjem svoga načina rada. Spomenute promjene zabilježene su kao jedne od radikalnijih u povijesti hrvatskog srednjoškolskog obrazovanja, a unijele su drugačiji sustav na sve tadašnje jugoslavenske prostore.

Povijest srednjoškolskog obrazovanja u Đakovu započinje osnivanjem Gimnazije, 31. kolovoza 1953., pri Muškoj osmogodišnjoj školi, a iste godine u rujnu otvoren je peti razred gimnazije kao „prvi viši razred“.²⁵ Gimnazija se osamostaljuje 1954., a od 1958. nosi ime đakovačkih narodnih heroja Ive Lole i brata mu Jurice Ribara, Gimnazija „Braće Ribar“.²⁶ Deset godina nakon toga, 19. rujna, donesena je odluka o spajanju Gimnazije „Braće Ribar“, Poljoprivrednog tehnikuma, Škole učenika u privredi i Srednje ekonomske škole u Srednjoškolski centar „Braća Ribar“ (SŠC „Braće Ribar“). Iste godine broj učenika u SŠC „Braće Ribar“ bio je 922, a broj zaposlenih 47 te se nastava održavala u dvije zgrade.²⁷ Zbog ranije spomenutih reformskih promjena

21 Hrvoje MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije*, Zagreb, 2003., 398.

22 Zlatko JURKOVIĆ, „Povezivanje obrazovanja s cjelinom udruženog rada uz nove odnose i šire okvire odgojno-obrazovnog rada- aktualni su zadatci samoupravnog socijalističkog preobražaja odgoja i obrazovanja“ *Pedagoški rad*, 39 /1984., br. 1-2, 3.

23 *Isto*, 1.

24 Miro ŠOLA, *55 godina đakovačke Gimnazije*, Đakovo, 2009., 62. i Sanja Bogdanović, „Što to tutnji!?“ *Naša riječ*, travanj. 1983, br.9, 5.

25 „Po uspjehu među najboljim srednjim školama“, *DL*, 29. IV. 1988., br. 1058., 2.

26 *Isto*.

27 *Isto*.

godine 1973. ustanovljuje se CUO „Braća Ribar“ u kojem zajedno do 1991. djeluju općeobrazovni, strukovni i obrtnički program.²⁸ O temi usklađivanja rada CUO „Braće Radić“ prema zamislama reformskih promjena u nekom od sljedećih poglavlja.

Prisutnost komunističke ideologije u odgojno-obrazovnim ustanovama

Uloga odgoja i usmjerenog obrazovanja bila je formiranje „socijalističke ličnosti koja će nositi (...) daljnji razvoj samoupravljanja (...) u skladu s potrebama udruženog rada i društva u cjelini.“²⁹ Osim usklađivanja s privrednim potrebama, obrazovanje je imalo i političku dimenziju, oblikovanja mladih ljudi u duhu jugoslavenskog socijalizma. Marksistička ideologija provlačila se kroz sve predmete te su postojali predmeti posvećeni samo njoj, poput *Osnova marksizma* i *Teorije i prakse socijalističkog samoupravljanja*. Predmet Opće narodne obrane nalazio se također u kontingentu ideološki obojenih predmeta koji su bili u službi jugoslavenske ideologije.

Na tragu važnosti ideologijske ispravnosti, školske godine 1981./1982. u CUO „Braća Ribar“ dogodio se politički skandal profesora povijesti i voditelja smjene završnog stupnja Dragutina Jurića. Jurić je smijenjen zbog, za ono doba, politički nepodobnog ponašanja na proslavi „maturijade“ i pjevanja pjesme *Marjane Marjane i Lijepa naša*. Razlog za smjenu bio je i veći zbog njegova aktivnog sudjelovanja u *Hrvatskom proljeću*.³⁰ Ovo je jedan od primjera koji dokazuju važnost odanosti SKJ te strogost režima prema bilo kakvim odstupanjima od ustaljenih i nametnutih ponašanja u odgojno-obrazovnim ustanovama. Posebna pozornost na ideološku ispravnost posvećivana je profesorima jer oni imaju autoritet i simpatije kod učenika. Zbog toga je njihov odnos prema vladajućem režimu bio presudan jer: „Nastavnik će kod učenika moći izgrađivati pozitivan stav prema samoupravnom socijalizmu jedino onda ako su njegovi stavovi prema našoj stvarnosti takvi.“³¹

28 Hrvoje MILETIĆ, „Pregled đakovačkog školstva“, *Zbornik Muzeja Đakovštine* (gl. urednik Borislav Bijelić), Đakovo, 2009., 167.

29 Zlatko Jurković, „Povezivanje obrazovanja“, 3.

30 Dragutin JURIĆ, *Politika kao sudbina*, Đakovo, 2005., 68.

31 Mate Zorić, „Nastava predmeta OM i TIPSS-a u funkciji odgajanja mladih za samoupravljanje“, *Naša riječ*, 15. I. 1981., br. 4., 4.

Odanost vladajućima u odgojno-obrazovnoj ustanovi bila je sastavni dio njena djelovanja. Praksa upozoravanja i kontrole političke ispravnosti nastavljena je sve do raspada SFRJ. Primjer stalne budnosti i o važnosti kontroliranja učeničke političke orijentacije svjedoče događaji iz travnja 1981. godine. Učenici su se parolama suprotstavili odluci vodstva CUO „Braće Ribar“ o zaključavanju hola za vrijeme nastave i velikog odmora. Iako je upravitelj Ivan Čulo, u intervju za školski list naglasio da parole nisu bile „antidržavne, niti političkog karaktera“ smatrao je da „ukoliko (...) ne uhvatimo učenike koji su to pisali i ne ponesemo se prema njim po Pravilniku o odgojnim mjerama, pojavit će se uskoro parole ozbiljnijeg sadržaja.“³² Ova izjava uvelike dočarava budnost vodstva prema mogućim političkim nepodopštinama.

Na spomenute slučajeve nadovezivali su se problemi đakovačkog ogranka Saveza socijalističke omladine Hrvatske (SSOH), čija je izborna sjednica Općinske konferencije iz ožujka 1985. opisana riječima: „forma je zadovoljena” i to zbog pasivnosti delegata „od kojih mnogi nisu dočekali ni kraj sjednice“. Pasivnost omladinske organizacije smatrana je poražavajućom zbog „ne baš malog broja već dugo prisutnih problema (...), nameće se pitanje do kada će omladinska organizacija taboriti na periferiji svih društveno političkih zbivanja?!“³³ Pasivnosti omladinske organizacije pridružuje se upozorenje udruženja Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Đakova na „potrebu odlučnijeg sprečavanja negativnih pojava te veću suradnju i rad s mladima (...) posebno s učenicima srednjih škola i studentima.“³⁴ Navedeni primjeri ukazuju na otpor mladih partijskom sustavu i aktivnom sudjelovanju u njemu. Odraz toga vidljiv je ne samo u srednjoškolskom uzrastu, već i u osnovnoškolskim ustanovama. Tome svjedoči rasprava potaknuta na Općinskom komitetu Saveza komunista u Đakovu iz svibnja 1987. kada je Mirko Križić, sekretar Općinskog komiteta SKH, upozorio na nedovoljnu idejno-političku aktivnost unutar osnovnoškolskih ustanova, potkrijepivši to podacima u kojima od ukupno njih četrnaest u samo četiri je postojala organizacija Saveza komunista.³⁵ Također, niska pripadnost Savezu komunista bila je primjetna među nastavnim kadrom kada krajem 1985. od ukupno 500

32 Zdenka Mađarević i dr., „Aktualno u Centru“, *Naša riječ*, travanj 1981., br.5, 5.

33 „Odgovorni zadatci pred novim rukovodstvom“, *Naša riječ*, ožujak 1985., br. 30., 1.

34 A.R., „Odlučno protiv negativnosti“, *ĐL*, 15.II. 1986, br 1028., 2.

35 LJ. M., „Prosvjetni radnici i škole ne mogu sami riješiti svoje probleme“, *ĐL*, 22. V 1987., br. 1047., 2.

zaposlenih u cjelokupnom đakovačkom školstvu svega njih sedamdesetak su bili članovi Partije. ³⁶U konačnici, jedan od ciljeva odgojno-obrazovnih ustanova u SFRJ, bilo osnovnih, srednjoškolskih ili viših, bilo je usvajanje sustava vrednota socijalističkog društva i formiranje marksističkog pogleda na svijet.³⁷ Upravo zbog te uloge nužna bila je vjernost Savezu komunista i oprez vodećih ljudi prema učeničkim nepodopštinama, ali i provođenje odluka političkih rukovoditelja.

Materijalni problemi

Reforma školstva u Đakovu dovela je do stvaranja ranije navedenog CUO „Braće Ribar“ te nastanka novih smjerova u obrazovanju koji su zahtijevali nove uvjete rada. Prvenstveno, otvaranje više učionica za izvođenje kabinet-ske nastave, ali i prostorija za učeničke praktikume. Uslijed lošeg materijalnog stanja općine Đakovo, koja se nalazila u ranije spomenutim ekonomskim poteškoćama, realizacija iznesenih zahtjeva bila je teška.

Problem nedostatka prostora privremeno je riješen na način da je dio učenika polazio nastavu u novoizgrađenoj (1981.) Osnovnoj školi Maršala Tita u naselju Sjever te u selu Semeljci u Osnovnoj školi Josipa Kozarca.³⁸ No, niti to nije omogućilo normalno izvođenje nastave u glavnoj školskoj zgradi u Đakovu gdje se zbog rekordnog upisa školske godine 1981./1982. u CUO „Braće Ribar“ nalazilo 1.941 učenik te do tada najveći broj zaposlenih 113. Zbog toga su oformljeni tkz. „leteći razredi“, i to čak njih osam.³⁹ Naime, zgrada CUO se nalazila na današnjoj adresi Vijenac kardinala Alojzija Stepinca i imala je 25 učionica od kojih sedam nefunkcionalnih. Normalno izvođenje nastave zahtijevalo je postojanje još 10 učionica.⁴⁰ Stanje nedostatka prostora izvrsno dočarava izgleda popularno zvane učionice „šupice“. Unutar „šupice“ nalazile su se četiri zbijene klupe uz koje su stajale stolice i to koliko

---

36 A. R., „Što prije provesti samoupravni preobražaj odgoja i obrazovanja“, *ĐL*, 28. XI. 1985., br.1024., 1.

37 Z. Jurković, „Povezivanje obrazovane“, *Pedagoški rad*, 39(1-2), (1984.),10.

38 Anđa Ljubas, „I oni su dio našeg Centra“, *Naša riječ*, siječanj 1981., br. 6.,4.

39 Jasiminka Jakobović i dr., Mi leteći razredi, *Naša riječ*, travanj 1982, br.7., 2.

40 „Nedostaje deset učionica“, *ĐL*, 13.II. 1985., br.950., 2.

ih god stane. Osim funkcije učionice, prostorija je služila i kao ostava za stare dnevnik, različite dokumente i narodne nošnje.⁴¹

Osim problemima s prostorom, radne dane u školi obilježavala je štednja na električnoj energiji, vodi, zagrijavanju, ali i poteškoće u nabavi „goriva, krede i papira“.⁴² Posljednje navedeno nije karakteriziralo samo CUO „Braće Ribar“ već i većinu ustanova, poduzeća i kućanstva.

Stanjem CUO „Braće Ribar“ bavila se i „sjednica direktora i predstavnika izvršnih tijela radnih i društveno političkih organizacija“ općine Đakovo iz svibnja 1985. kada je upravitelj Đekić iznio postojeće probleme srednjoškolskog obrazovanja u Đakovštini. Promjena upravitelja CUO „Braće Ribar“ dogodila se u veljači 1984. kada upravitelj postaje profesor Ivan Đekić koji zamjenjuje profesora Ivana Čulu.⁴³ Đekić se osvrnuo na materijalne teškoće i u rapravi od svibnja 1985. je naglasio da CUO zapošljava 103 djelatnika i broji 1.550 učenika.⁴⁴ Ako usporedimo podatke iz 1981. i 1985. vidimo da se broj zaposlenih smanjio za 10 radnika, dok se broj učenika povećao. Uslijed reformskih promjena 1985. pojavio se višak stručnog kadra iz polja elektrotehnike, geografije i prometne kulture, a broj „režijskog osoblja“ se smanjio za tri radnika.⁴⁵ Da je trend općine Đakovo po niskom osobnom dohotku preslikan i na ovu odgojno-obrazovnu ustanovu svjedoče i podatci o tome da je u 1985., usprkos visokoj stručnoj spremi kod 76% zaposlenika CUO „Braće Ribar“ prosjek njihova osobnog dohotka je iznosio 24.000 dinara što je ako usporedimo s plaćom u PIK-u, od 32.344 dinara, u istom vremenskom razdoblju, znatno niže.⁴⁶ Tako se CUO iz Đakova od ukupno 31 CUO iz regije Slavonije i Baranje po osobnom dohotku nalazio tek na 25 mjestu.⁴⁷

Stanje u CUO iz Đakova nije se poboljšalo do kraja njegova postojanja. Problemi koji su prethodno navedeni samo su se gomilali i u 1987. kada se stanje moglo okarakterizirati teškim materijalnim položajem, što je vidljivo iz prosječne plaće radnika koja je iznosila 132.710 dinara. Kao usporedbu

41 Renata Cindrić, Lidija Majdenić, „Može se i ovako!“, *Naša riječ*, travanj 1982., br. 7, 3.

42 „Direktor o Centru“, *Naša riječ*, travanj 1983., br. 9., 5.

43 M. ŠOLA, *55 godina*, 61.

44 „Kako pomoći Srednjoškolskom centru i Instalomontu“, *ĐL*, 18. V. 1985., br.1017., 3.

45 *Isto*.

46 Radi dojma kupovne moći spomenutog iznosa napominjem da je cijena Đakovačkog lista tada iznosila 30 dinara.

47 *Isto*.

vrijednosti možemo uzeti cijenu Đakovačkog lista koji je u tom mjesecu koštao 200 dinara. Također, zbog nepopunjavanja upisnih kvota dolazilo je do viška nastavnog kadra što je još više utjecalo na stabilnost radnog mjesta. Upisanim učenicima uvjeti kabinetske nastave i dalje su bili loši te su bili potrebni veliki naponi nastavnika kako bi se u cijelosti realizirali nastavni programi i planovi.⁴⁸

Upisni programi

Školska reforma iz 1970-ih godina utjecala je na upisne programe i od srednjoškolskih centara zahtijevala je promjene istih. Novi upisni programi trebali su biti rađeni prema zahtjevima lokalnih Organizacija udruženog rada (OUR). Usklađivanje CUO „Braće Ribar“ s OUR u Đakovštini događala su se u skladu s reformom, ponajprije se pokušalo uskladiti s potencijalnim najvećim poslodavcima. Već ranije spomenuti PIK Đakovo imao je najveću potrebu za radnom snagom, prvenstveno radilo se o poljoprivrednim zanimanjima, ali i strukama poput automehaničara, strojara, prerađivača voća i povrća. Strojarske struke bile su potrebne i osječkoj tvornici oruđa „Standard“ i riječkom „Torpedu“ koji su imali proizvodne pogone u Đakovu. Učenici drveno prerađivačke struke prvenstveno su svoj posao mogli tražiti u đakovačkoj Drvnoj industriji „Stjepan Geli“. Usklađivanje s spomenutim tvrtkama u početku reforme nije se odvijalo prema planu jer OUR-i s CUO-om nisu uskladile potreba, a kako je vrijeme odmicalo zacrtani planovi su se teško mogli mijenjati. Problemi u ispunjavanju zadaće zadovoljavanja potreba đakovačke prirede sve više su se gomilali.

Neproizvodna zanimanja

Težnja reforme k tako zvanim proizvodnim zanimanjima dovela je do ukidanja gimnazijskih i smanjenje kvota za takozvana neproizvodna zanimanja. Problemi su nastajali kod novih usmjerenja neproizvodnog tipa i njihova zapošljavanja. Tako je u CUO „Braće Ribar“ iz Osijeka u školskoj godini

---

48 „Kako riješiti pedagoške i materijalne probleme CUO „Braće Ribar“, *DL*, 26. IX 1987., br. 1050., 3.

1979./1980. upisano neproizvodno usmjerenje novinskog izvjestitelja, a te iste godine potražnja na SIZ za zapošljavanje u Osijeku za novinarima bila je jedno radno mjesto.⁴⁹ Na ove podatke autorice u školskom listu *Naša riječ* su se cinično zapitale: „Možda bi trebalo uvesti i takvo usmjerenje koje će se baviti isključivo provođenjem u praksu teoriju o reformi usmjerenog obrazovanja?”⁵⁰

Probleme s neproizvodnim zanimanjima imao je i CUO „Braća Ribar“ u Đakovu koji je smanjio broj upisnika u te programe. Tako u školskoj godini 1979./1980. kada je trebalo biti upisano 357 učenika u različitim usmjerenjima, samo 85 bilo je predviđeno za neproizvodna zanimanja. Dvadeset pet bilo bi upisano na pedagoški smjer, *Suradnika u odgojno-obrazovnom procesu*, dok je šezdeset učenika trebalo pohađati smjer *Stručni radnik osnovnih ekonomskih poslova*.⁵¹ Nakon završetka pedagoškog smjera učenik je stekao opće znanje te mu je preostalo samo nastaviti daljnje školovanje, čime se ideja o zapošljavanju nakon završetka srednje škole izgubila.⁵² Prijedlog za upisnu godinu 1987./1988. sadržavao je molbu za otvaranjem još jednog neproizvodnog smjera, *Kulturološkog odjela*. Prijedlog je odbijen od strane Koordinacijskog odbora Saveza SIZ-ova usmjerenog obrazovanja SRH.⁵³ Pokušaj otvaranja novoga smjera trebao je budućim srednjoškolcima omogućiti veći izbor jer u ponuđenim programima je većina bila predviđena za mušku populaciju. Ženska populacija najčešće je upisivala spomenuta neproizvodna zanimanja, tako u školskoj godini 1987./1988. postoje podatci da se za zanimanje ekonomista prijavilo 174 kandidata, a kvota je iznosila 68, „radilo se uglavnom o ženskoj omladini kojoj Centar ne nudi širi izbor neproizvodnih zanimanja“.⁵⁴

Postavlja se pitanje zašto je u interesu vladajućih bilo smanjiti mogućnosti za stjecanjem više stručne spreme nastavljanjem školovanja i nakon srednjeg obrazovanja. Zanimljiv je komentar dr. Mladena Žuvele, člana predsjedništva Centralnog komiteta SKH, koji u siječnju 1988. na savjetovanju prosvjetnih

---

49 Ružica Ćurić i Jasminka Fajdetić, „Reforma daje nova usmjerenja“, *Naša riječ*, travanj 1980., br.3, 13.

50 *Isto*.

51 „Najaktualniji problemi u Centru“, *Naša riječ*, travanj 1979., br. 1., 3.

52 „Reforma u našim očima“, *Naša riječ*, travanj 1979., br.1, 4.

53 “U 16 odjeljenja- 500 učenika”, *DL*, 28.II 1987., 1043., 3.

54 „Izbor 8 struka”, *DL*, 30. VI. 1987., 1048., 3.

radnika u Đakovu iznosi prednosti smanjenja kvota za neproizvodna zanimanja. Njegovo viđenje je da se „glad za diplomama“ postupno zamijenila „gladi za znanjem“.⁵⁵ Pomalo je kontradiktorno da se skraćivanjem školovanja i smanjenjem broja obrazovanih visokokvalificiranih radnika povećava „glad za znanjem“. Prvenstveno se radilo o težnji za proizvodnjom što više radne snage koja se trebala uklopiti u planove izlaska iz krize koji su se temeljili na povećanju proizvodnje.

Proizvodna zanimanja

Proizvodna zanimanja u upisnim kvotama činila su gotovo 80 % ponudjenih smjerova unutar CUO „Braće Ribar“. Njihov cilj prvenstveno je bio obrazovanje kadra koji će nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja pronaći posao u nekom od OUR-a.

Brojna ponuđena zanimanja često su učenike poticali na pitanje: „A što ćemo raditi nakon školovanja?“⁵⁶ Da se ovo pitanje nije odnosilo samo na smjer za koji se školuju i njegov program već i na neusklađenost upisnih programa s OUR-ima svjedoče brojne nelogičnosti. Tako je Zajednica usmjerenog obrazovanja općine Đakovo za školsku godinu 1988./1989. dodjeljivala kredite učenicima i studentima. Radilo se o učenicima i studentima s kojima su OUR sklopile ugovore, zatim onima koji se školuju za deficitarna zanimanja te naposljetku onima slabijeg imovinskog statusa. Podatak koji je posebno zanimljiv je popis deficitarnih zanimanja za koje se dodjeljivao kredit. Radilo se o zanimanjima: „električari raznih usmjerenja, građevinari, metalci, kemijski tehničari i učenici matematičko-informatičkog usmjerenja“.⁵⁷ Kada usporedimo navedena deficitarna zanimanja s popisom nezaposlenih i njihovim zanimanjima u prvih devet mjeseci 1988. vidjet ćemo da se dva zanimanja koja su na popisu deficitarnih nalaze na popisu zanimanja najviše nezaposlenih osoba u općini Đakovo, a to su metalci i građevinari.⁵⁸ Navedeni primjer dočarava neusklađenost Zajednica usmjerenog obrazovanja općine Đakovo i đakovačkog SIZ-a za zapošljavanje, ali dočarava i kaotično stanje koje je

55 “Nužan preobražaj odgoja i obrazovanja”, *DL*, 29. I. 1988., br. 1054., 1.

56 „Reforma u našim očima“, *Naša riječ*, travanj 1979., br.1., 4.

57 “Krediti učenicima i studentima”, *DL*, 23. VII. 1988., 1.

58 „Evidentirano 1585 nezaposlenih“, *DL*, 17. XII. 1988. br. 1068., 1

vladalo u cjelokupnom obrazovnom i privrednom životu. Kaos je vidljiv i u neusklađenosti planova potražnje radne snage OUR-a i upisnih kvota zanimanja CUO-a jer cilj zapošljavanja cjelokupnih generacija nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja je bio samo plan, a nikada praksa.

Sastavni dio politike usmjerenog obrazovanja bilo je obavljanje prakse u struci tijekom školovanja za sve upisane smjerove, bilo proizvodne ili neproizvodne. Kod pedagoških zanimanja ova odredba posebno je stvarala muke organizaciji praktične nastave jer nastavnici i stručno osoblje nisu znali kako bi pedagoška stručna praksa trebala točno izgledati. Posebice onaj dio kada su na završnom ispitu morali prikazati svoj praktični rad.⁵⁹

Problema nije nedostajalo ni u proizvodnim zanimanjima jer praktična nastava se osim u školi izvodila i u radnim organizacijama. Praktična nastava u školi se susretala s klasičnim, ranije spomenutim, problemima nedostatka prostora te nedostatka sredstava za materijale. Dok s druge strane, učenici koji su praktični dio svoje nastave izvodili u radnim organizacijama trebali su biti izjednačeni s ostalim radnicima u pravima i obvezama što često nije bio slučaj. Također, u duhu povezanosti ideologije i obrazovanja naglašavala se važnost prakticiranja samoupravljanja „da učenici vide kako se to provodi u praksi, jer su oni o tome samo teoretski učili na satovima marksizma i TIPSS-a“.⁶⁰ Svrha rada u radnim organizacijama je upoznavanje s poslom i olakšavanje mogućnosti jednostavnijeg zapošljavanja no, kao i ostali planovi odgojno-obrazovne reforme niti ovaj nije polučio uspjeh.

Nedovoljne i neatraktivne upisne kvote

Osim spomenutih propusta u povezivanju srednje škole i đakovačkih OUR-a te materijalnih problema, kapacitet CUO „Braće Ribar“ bio je nedostatan za upis svih zainteresiranih. Naime, upisne kvote za srednjoškolsko obrazovanje bile su dostatne samo da pokriju 70 % završenih osnovnoškolaca s područja Đakovštine.⁶¹ Problem se povećavao promjenom načina upisivanja, jer do 1983. postojao je „teritorijalno upis“ što je značilo upis učenika iz mjesta gdje se nalazi Centar. Također, odabir zanimanja do 1984./1985. bio

59 „Najaktualniji problemi u Centru“, *Naša riječ*, travanj 1979., br.1, 2.

60 *Isto*, 3.

61 D.L. „Pri upisu zadovoljiti potrebe udruženog rada“, *DL*, 17.X. 1986., br. 1038., 1.

je olakšan i zbog činjenice da su se prvo upisivala dva pripremna razreda, a tek nakon toga učenici su imali veću mogućnost izbora zanimanja.⁶² Promjenom upisnih uvjeta koji su se odnosili na upis struke potrebne OUR u prvom razredu neka od atraktivnijih zanimanja su izbačena iz programa i učenici su zbog toga odlazili u CUO drugih općina. Nezadovoljstvo spomenutom upisnom politikom izrazio je i Ilija Đekić, direktor CUO „Braće Ribar“, koji za školsku godinu 1988./1989. navodi da je od ukupno 750 učenika završenih osnovnih škola Đakovštine u CUO bilo mjesta za samo njih 480, što je predstavljalo 64,5 %.⁶³

Manjak kvota i neatraktivna zanimanja prouzročila su „kaos u Slavoniji i Baranji“.⁶⁴ Kaos je u sebi nosio brojne probleme. Prvenstveno radilo se o lošem materijalnom stanju obitelji koja pogođena krizom i najčešće nisu mogla djeci priuštiti svakodnevno putovanje u drugi grad. Djeca iz obitelji izrazito slabog imovinskog stanja, koja se nisu upisala u CUO „Braće Ribar“ nisu odlazila na školovanje. Za promjene navedenih problema u 1988. godini zalagalo se vodstvo CUO iz Đakova no, kriteriji su bili unaprijed određeni od strane Saveza Samoupravnih interesnih zajednica usmjerenog obrazovanja SRH te je predviđene planove bilo teško mijenjati. Ovo je još jedna potvrda da je nefleksibilnost ranije utvrđenih normi dovodila i uvelike otežavala rješavanje problema unutar srednjoškolskog usmjerenog obrazovanja. Rezultat toga je bila sve veća neusklađenosti upisnih kvota i OUR-a. Neusklađenost je dovodila do hiperprodukcije određenih zanimanja i pomanjkanja drugih.

Zaključak

Povijesni prikaz ustanove kao što je Centar usmjerenog obrazovanja „Braće Ribar“ iz općine Đakovo u sebi povezuje sve odrednice života i načina funkcioniranja Đakovštine u 1980-im godinama. Preslikavanje niskog životnog standarda u cjelokupnoj zajednici imao je odraz i u Centru usmjerenog obrazovanja, rastuća politička nelojalnost, inertnost političkog sustava te podređenost privrednih odluka političkim ciljevima bili su vidljivi u

---

62 Mirko Kladarić, „Kako pomoći Srednjoškolskom centru i Instalmentu“, *DL*, 18. V. 1985., br. 1017., 4.

63 il, „Nezadovoljstvo zbog upisa“, *DL*, 23.VII., 1988., 1062.,2,

64 *Isto*.

radu Centra. Posebno je zanimljivo bilo pratiti idealizirane planove koji su bili utopijske naravi i nikada nisu zaživjeli u praksi. Prvenstveno, radilo se o težnji za povezivanjem usmjerenog obrazovanja s kadrovskim potrebama Organizacija udruženog rada. Ovaj primjer trebao je riješiti gorući problem nezaposlenosti mladih ljudi, ali u svom utopijskom naumu nikada nije uspio. U konačnici, prikazom svakodnevnih životnih problema radnika i polaznika jedine đakovačke srednjoškolske ustanove prikazan je raskorak u pogledu vladajućih i njihovih slika o društvu i onoga što i kako je to društvo stvarno funkcioniralo.

SUMMARY

Marija Rotim

THE WORK OF THE CENTRE FOR OCCUPATIONALLY ORIENTED EDUCATION “BRAĆE RIBAR” FROM ĐAKOVO IN 1980s

In her paper, the author reports on political and economic situation of the municipality of Đakovo in the 1980s through the work of the centre for occupationally oriented education. The research was conducted based on the magazines from that period and relevant scientific papers and literature. It is established how the general economic and financial state were modelled in the activities of a secondary school.